ANALÝZA POŽADAVKŮ TRHU PRÁCE A PŘIPRAVENOSTI VYSOKOŠKOLSKÝCH STUDENTŮ

J. Duda, T. Kotrba

Došlo: 3. ledna 2006

Abstract

DUDA, J., KOTRBA, T.: *Analysis of requirements of labour market and preparedness of university students*. Acta univ. agric. et silvic. Mendel. Brun., 2006, LIV, No. 3, pp. 27–36

Educated university graduates are demanded by employers. Requirements of employers on graduates are high; most required are communication skills, decision-making skills, problem solution skills. Very often demand is graduates' willingness to further education, knowledge of foreign languages. The paper describes the opinions of students of Faculty of agronomics and Faculty of business and economics MUAF in Brno on the possibilities to deepen selected skills. Students of both faculties realize the necessity of further training. More than 96% of students consider the knowledge of foreign languages to be very important and prefer teaching grammar and conversation. Students evaluated the quality of teaching foreign languages at MZLU in Brno, too. Almost 40% of students of Faculty of agronomics and 70% of students of the Faculty of business and economics consider the teaching of foreign languages as insufficient. These negative views were probably influenced by a small extent of teaching languages during their studies. Communication skills represent another significant factor, and students evaluated the possibility to develop these skills, as well. 50% of respondents from the Faculty of agronomics evaluate these skills as necessary for practice and positively evaluate the development of these skills within teaching at MUAF in Brno. Positive evaluation of communication skills development was also found nearly in three quarters of respondents from Faculty of business and economics.

communication skills, foreign languages, research, students

Lidské zdroje jsou jedním z nejdůležitějších podnikových zdrojů. Zaměstnavatelé si tento fakt uvědomují, proto roste důraz na výběr budoucích zaměstnanců, jejich schopností a dovedností. Velký důraz je kladen na kreativitu, samostatnost při práci a flexibilitu. Nový zaměstnanec by se měl stát přínosem pro podnik. U vysokoškoláků hrají významnou roli také komunikační a prezentační schopnosti a dovednosti (především umění sebe prezentace), dále pak písemný projev. Tyto dovednosti podle některých průzkumů však nejsou na školách dostatečně rozvíjeny. Mezi kladenými požadavky na absolventy patří mj. zručnost v cizích jazycích, používání výpočetní techniky a především zručnost v zacházení s informacemi.

Vysoká škola vybaví absolventa odbornými znalost-

mi, které může v konkrétních firemních podmínkách prakticky využít. Neméně důležitá je však ochota dále se vzdělávat, schopnost nést zodpovědnost, řešit praktické problémy, analytické a rozhodovací schopnosti.

Cílem práce je identifikace a analýza hlavních požadavků trhu práce na absolventy vysokých škol a na základě dotazníkového šetření zjistit a analyzovat názor studentů Agronomické a Provozně ekonomické fakulty Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně na prohlubování dovedností a znalostí potřebných pro budoucí povolání. Příspěvek je součástí řešení výzkumného záměru MSM 6215648904 „Česká ekonomika v procesech integrace a globalizace a vývoj agrárního sektoru služeb v nových podmínkách evropského integrovaného trhu“.

MATERIÁL A METODY

Požadavky trhu práce, resp. zaměstnavatelů, na absolventy vysokých škol byly převážně zjišťovány z výzkumných zpráv Národního ústavu odborného vzdělávání ČR.

Pro zjištění názorů respondentů byla využita metoda dotazování pomocí předem daného dotazníku. Bylo definováno 15 otázek, pro účely tohoto článku byly vybrány otázky zabývající se potřebou dalšího vzdělávání, hodnocení znalostí a výuky cizích jazyků,

komunikačních dovedností. Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 776 studentů z Agronomické (dále AF) a Provozně ekonomické fakulty (dále PEF) Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně (dále MZLU). Podrobnější členění respondentů je v Tab. I. Dotazníky byly rozdány ve cvičeních zajišťovaných především Ústavem managementu pomocí doktorandů z Agronomické fakulty. Celkem odpovědělo 157 žen, 106 mužů (na AF) a na PEF 385 žen a 128 mužů.

I: Počet respondentů dotazníkového šetření

Ročník studia	1. ročník	2. ročník	3. ročník	4. ročník	5. ročník	Celkem
Počet respondentů (AF)	80	63	8	14	98	263
Počet (AF) v %	30,42	23,95	3,04	5,32	37,26	100,00
Počet respondentů (PEF)	8	223	131	25	126	513
Počet (PEF) v %	1,56	43,47	25,54	4,87	24,56	100,00

Zdroj: vlastní výpočty

Při zpracování dat bylo využito programu Excel. Použité literární zdroje jsou uvedeny v seznamu literatury.

VÝSLEDKY A DISKUSE

Podle RISA (2005) by se škola měla výrazně angažovat v přípravě budoucích absolventů pro vstup na trh práce a posilovat u nich spoluzodpovědnost za vlastní budoucnost. Z hlediska uplatnitelnosti absolventa na trhu práce jsou velmi důležité následující kompeten-

ce: ústní a písemný projev, čtení a porozumění pracovním instrukcím, zběhlost v cizích jazycích, práce s čísly při plnění pracovních úkolů či při pracovním uplatnění, schopnost rozhodovat se, schopnost řešit problém, nést zodpovědnost, adaptabilita a flexibilita, schopnost týmové práce, schopnost vést, ochota učit se, zběhlost v používání výpočetní techniky, zběhlost v zacházení s informacemi. Zaměstnavatelé si kromě znalostí a dovedností velmi cení ochoty učit se a schopnosti nést odpovědnost.

II: Hodnocení důležitosti kompetencí absolventů VŠ pracovníky Úřadů práce (v %)

	Velmi důležité	Spíše důležité	Spíše nedůležité	Nedůležité
Ústní a písemný projev	98,5	0,0	1,5	0,0
Čtení a porozumění pracovním instrukcím	85,1	10,4	4,5	0,0
Zběhlost v cizích jazycích	98,5	1,5	0,0	0,0
Práce s čísly při plnění pracovních úkolů	77,4	21,0	1,6	0,0
Schopnost rozhodování	95,5	3,0	1,5	0,0
Schopnost řešit problémy	97,0	1,5	1,5	0,0
Schopnost nést odpovědnost	93,9	4,5	1,5	0,0
Adaptabilita a flexibilita	90,9	7,6	1,5	0,0
Schopnost týmové práce	73,0	25,4	1,6	0,0
Schopnost vést	87,7	7,7	4,6	0,0
Ochota učit se	98,5	0,0	1,5	0,0
Schopnost pracovat s PC	95,5	3,0	1,5	0,0
Práce s informacemi	98,4	1,5	0,0	0,0

Zdroj: Trhlíková, 2004

Mezi klíčové kompetence požadované po absolventech vysokých škol podle www.startnatrhprace.cz patří: komunikativnost, znalost cizích jazyků, rozvoj schopnosti učit se, schopnost práce v týmu, řešení problémů, numerické aplikace, informační technologie.

Vysokoškoláci jsou vzdělanostní skupinou, u níž je důležitost prakticky všech znalostí a dovedností hodnocena vysoko, jak uvádí Trhlíková (2004). V tabulce II můžeme vidět, jak hodnotí absolventy pracovníci úřadů práce.

U pracovníků s VŠ vzděláním jsou očekávání veli-

ce vysoká. Téměř u všech dovedností, znalostí a vlastností je požadovaná míra jejich důležitosti (přes 90 %). V tab. II lze najít, že velký důraz (kolem 96–97 %) je kladen na zběhlost v cizích jazycích, schopnost rozhodovat se, schopnost řešit problém, ochotu nést odpovědnost, schopnost týmové práce, ochotu učit se, zběhlost v používání výpočetní techniky a zběhlost v zacházení s informacemi. Neméně důležitý je také kvalitní ústní a písemný projev Šťastnová (2000).

Velice důležité jsou především názory samotných zaměstnavatelů. Tabulka III vyjadřuje názory a požadavky na absolventy z pohledu firemní praxe.

III: Hodnocení vlastností, dovedností a schopností u nově nastupujících pracovníků — absolventů VŠ z hlediska zaměstnavatelů (v %)¹

	Nezbytné, velmi důležité	Důležité	Méně důležité	Vůbec nehledáme
Ústní a písemný projev	89,6	5,8	1,2	3,5
Čtení a porozumění pracovním instrukcím	90,4	2,7	2,7	4,1
Zběhlost v cizích jazycích	85,9	9,8	1,1	3,3
Práce s čísly	82,2	8,9	3,8	5,1
Schopnost rozhodovat se	92,0	4,5	-	3,4
Schopnost řešit problém	95,3	1,2	-	3,5
Nést zodpovědnost	95,1	1,2	-	3,7
Adaptabilita a flexibilita	88,9	6,2	1,2	3,7
Schopnost týmové práce	86,7	9,6	-	3,6
Schopnost vést	87,8	5,6	3,3	3,3
Ochota učit se	95,1	1,3	-	3,8
Zběhlost v používání výpočetní techniky	88,6	8,0	-	3,4
Zběhlost v zacházení s informacemi	92,8	3,6	-	3,6

Zdroj: Trhlíková, 2004

Hodnocení zaměstnavatelů je velice podobné názorům pracovníků úřadů práce. Největší důraz (95 %) je opět kladen na ochotu učit se, nést zodpovědnost, schopnost řešit problém. Neméně důležitá je zběhlost v zacházení s informacemi, schopnost rozhodovat se (92 %). Nepatrně rozdílné názory jsou na ústní a písemný projev uchazečů o zaměstnání. Pracovníci úřadů práce jej považují za velice důležitý předpoklad

úspěchu při získání zaměstnání (98,5 %). Pro zaměstnavatele tato dovednost je také velmi důležitá, avšak nehraje dominantní roli. Podle Šťastnové (2000) však není jisté, zda ho nepovažují u vysokoškoláků za samozřejmou dovednost.

Názory studentů AF a PEF MZLU v Brně na potřebu dalšího vzdělávání studentů po absolvování vysoké školy ukazuje tabulka IV.

¹ Tab. III musela být upravena z důvodu větší vypovídací hodnoty a možnosti porovnání s Tab.II. Proto byly sloučeny sloupce „Zcela nezbytné“ a „Velmi důležité“.

IV: *Názor studentů AF a PEF MZLU v Brně na potřebu dalšího vzdělávání*

	Četnost AF	%	Četnost PEF	%
Vzdělávání je nezbytné	67	25,77	176	35,06
Další vzdělávání nepotřebuji	19	7,31	15	2,99
Vždy záleží na konkrétních podmínkách	173	66,54	309	61,55
Jiný názor	1	0,38	2	0,40
Celkem	260	100,00	502	100,00

Zdroj: vlastní výpočty

Zjištěné výsledky z obou fakult jsou velice podobné. Jak lze vyčíst z odpovědí, studenti předpokládají nezbytnost dalšího vzdělávání ve svém profesním životě, avšak většina respondentů (více jak 60 %) se domnívá, že tato potřeba závisí na konkrétních podmínkách firemní praxe. Více než čtvrtina studentů AF

a 35 % z PEF považuje další vzdělávání za nezbytné. Potvrzují se tak názory zaměstnavatelů, kteří ochotu učit se považují za jednu z klíčových kompetencí absolventů vysokých škol. Doplnující otázka se zabývala odpovědností za vzdělání (viz obr. 1).

1: *Odpovědnost za rozvoj odborných vlastností a dovedností*

Názory se u studentů AF a PEF příliš nelišily. Kolem 50 % respondentů se domnívá, že vliv na rozvoj odborných vlastností a dovedností má škola i praxe stejným dílem. Více jak 30 % studentů (30 % u AF, a 36 % u PEF) klade důraz na firemní praxi. Přibližně 10 % z obou skupin respondentů odpovědělo, že hlavní podíl na rozvoji odborných vlastností a dovedností má škola.

Dalším významným požadavkem zaměstnavatelů na absolventy vysokých škol je „zběhllost v cizích jazycích“. Z dotazníkového šetření vyplývá, že téměř všichni oslovení studenti (96 %) považují znalost cizích jazyků za nezbytnou, což odpovídá názorům zaměstnavatelů.

V tabulce V a obrázcích 2 a 3 jsou vyhodnoceny odpovědi studentů na konkrétnější preferenci zajišťování výuky cizích jazyků vysokou školou. Nejvíce (téměř 52 % respondentů AF) by studenti uvítali výuku

ku cizích jazyků v oblasti gramatiky a konverzace. Tento požadavek je ještě markantnější u studentů PEF (60 %). Druhou nejvýznamnější kategorií odpovědí byla výuka cizích jazyků pouze formou odborné terminologie (přes 20 %). Zde si můžeme položit otázku, zda je prioritou vysoké školy v oblasti vzdělávání cizích jazyků výuka gramatiky a konverzace, nebo je důležitější výuka odborné terminologie. Výukou gramatiky a konverzace by se měly zabývat základní a střední školy, popř. vyšší odborné školy a jazykové školy, prioritou u vysokých škol by měla být výuka odborné terminologie, resp. možnost studovat určité předměty v cizím jazyce. Na ekonomických fakultách bychom se přikláněli k preferenci výuky jazyka anglického a německého, případně francouzského a španělského. Desetina dotazovaných studentů by preferovala zajistit výuku nového cizího jazyku od základů.

V: Preference výuky cizích jazyků na vysoké škole

	Četnost AF	Četnost PEF
ANO, pouze odbornou terminologii	61	108
ANO, především gramatiku, konverzaci	132	297
ANO, nový cizí jazyk od základů	32	46
NE – je to vždy soukromou záležitostí	8	4
ANO, vše (odbornost i gramatiku, konverzaci)	19	29
ANO, odbornost a nový jazyk od základů	0	5
ANO, odbornost, vždy soukromá záležitost	0	1
ANO, gramatiku, konverzaci + nový jazyk	3	6
ANO, vše (odbornost, gramatiku, konverzaci, nový jazyk)	5	7
Celkem	260	503

Zdroj: vlastní výpočty

2: Preference studentů AF v oblasti výuky cizích jazyků na vysoké škole

3: Preference studentů PEF v oblasti výuky cizích jazyků na vysoké škole

Studenti se také vyjadřovali ke kvalitě výuky cizích jazyků na MZLU v Brně, odpovědi jsou znázorněny v obrázcích 4 a 5.

4: Hodnocení výuky cizích jazyků na MZLU v Brně studenty AF

Téměř polovina studentů AF (47 %) hodnotí úroveň výuky cizích jazyků na MZLU v Brně jako dobrou, kdy si úroveň svých jazykových schopností udržují. Naopak dvě pětiny dotázaných s výukou nejsou spokojeni a považují ji za nedostatečnou. Pouze 14 % studentů má dojem, že úroveň jejich jazykových znalostí se během studia prohlubuje. Za možné příčiny negativního hod-

nocení výuky jazyků na MZLU v Brně lze považovat malé zastoupení této výuky během studia, kdy student AF má možnost navštěvovat pouze dva semestry výuky cizího jazyka. Dalším negativem je, že není podpořena motivace studentů zavedením kreditů za zkoušku a absolvování předmětu tak, jak je tomu u jiných předmětů studovaných studenty na MZLU v Brně.

5: Hodnocení výuky cizích jazyků na MZLU v Brně studenty PEF

Velice odlišné názory měli studenti PEF. Výuka cizích jazyků je podle nich na MZLU v Brně nedostatečná (téměř 70 % odpovědí). Čtvrtina respondentů je s výukou spokojena a hodnotí ji za dostatečnou, jazykové znalosti si udržují. Pouze 5 % studentů má pocit, že si studiem cizích jazyků na MZLU svoje znalosti prohlubuje.

Opět se zde nejspíše promítá četnost jazykových předmětů ve studijních plánech. Student PEF v průběhu studia absolvuje jeden hlavní cizí jazyk (Odborná

terminologie I.), ze kterého skládal přijímací zkoušku na univerzitu a druhý cizí světový jazyk (Odborná terminologie II.), každý v délce dvou semestrů. I zde student není tzv. „kreditově“ motivován. Tento faktor by samozřejmě neměl mít rozhodující vliv na motivaci a zainteresovanost studenta na výuce, prvotní zájem musí vycházet z jeho strany. Student si musí uvědomit, že znalost cizích jazyků je velmi žádanou znalostí požadovanou zaměstnavateli.

Student PEF si za poplatek 600 Kč může zvolit, zapsat a absolvovat jakýkoliv vypsaný odborný předmět zajišťovaný PEF v angličtině. Novinkou od akademického roku 2005/2006 jsou také volitelné předměty konverzace v cizím jazyce. Důležitost dalšího vzdělávání v oblasti cizích jazyků je prezentována také v průzkumu názorů studentů na poskytování zaměstnaneckých výhod zaměstnavatelem, jak uvádí Duda (2001), kdy studenti vyžadují po firmách umožnění absolvování a financování jazykových kurzů.

Z výzkumu Vojtěcha (2003) vyplývá, že úroveň svých jazykových znalostí hodnotí dobře jen necelá polovina mladých lidí (48 % respondentů). Se vzrůstajícím stupněm vzdělání, a tedy i rozsahem školní jazykové přípravy, se spokojenost s úrovní výuky

cizích jazyků zvyšuje. Nejlépe hodnotí jazykovou přípravu vysokoškoláci, avšak s úrovní jazykové výuky je spokojeno jen asi 77 % z nich. Nedostatečná úroveň znalosti cizího jazyka přitom může představovat významný handicap a překážku pro uplatnění vzhledem k požadavkům zaměstnavatelů jak na našem, tak v blízké budoucnosti i na evropském trhu práce.

Mezi zaměstnavateli nejčastěji požadovanými dovednostmi a schopnostmi nutnými k úspěšnému vstupu absolventů a jejich působení na trhu práce patří také komunikační dovednosti, prezentační dovednosti a umění vystupovat (Sukup, 2004).

Názory studentů AF a PEF MZLU v Brně na tyto požadavky lze sledovat v obr. 6 a 7.

6: Názory na komunikační schopnosti a dovednosti studentů AF

Studenti AF tuto dovednost považují pro praxi za nezbytnou (97 %) a více jak 51 % studentů se domnívá, že naše univerzita vytváří prostor pro rozvíjení této dovednosti, opačného názoru je 46 % studentů (viz obr. 6). Studentům AF je během studia (alespoň

v předmětech zajišťovaných PEF) umožněno prezentovat své seminární práce, obhajovat svá řešení, mají možnost diskuse na seminářích. Záleží pouze na studentovi a jeho aktivitě, zda využije příležitosti vyzkoušet si tyto prezentace.

7: Názory na komunikační schopnosti a dovednosti studentů PEF

Názory studentů PEF jsou poněkud odlišné. Téměř 100 % studentů si uvědomuje, že komunikační dovednosti jsou pro dnešní praxi nezbytné a budou je v životě potřebovat. Za pozitivní lze považovat 76 % spokojených respondentů s možností rozvíjení komunikačních, prezentačních dovedností ve výuce, pouze čtvrtina studentů je nespokojená (viz obr. 7). Na tomto výsledku se jistě podílí možnost prezentací, obhajoby případových studií a následných diskusí ve cvičeních.

Kladné hodnocení rozvíjení komunikačních a prezentačních dovedností je jistě ovlivněno i větší možností prezentací řešení případových studií a následných diskusí na seminářích.

U identifikačních otázek bylo také zjišťováno, zda studenti pouze studují nebo při studiu i pracují (dopovědi lze vidět v tab. VI). Procentické zastoupení bylo na obou fakultách téměř identické, asi 30 % studentů zároveň při studiu pracuje.

VI: Odpovědi studentů na práci při vysokoškolském studiu

	Četnost AF	AF v %	Četnost PEF	PEF v %
Pouze studuji	177	67,30	348	67,97
Studuji, zároveň pracuji	83	31,56	157	30,66
Převážně pracuji	3	1,14	7	1,37
Celkem	263	100,00	512	100,00

Zdroj: vlastní výpočty

Na otázku využitelnosti absolvovaných přednášek a seminářů na MZLU v Brně odpovídali pouze respondenti, kteří při studiu již pracují. 45 % respondentů (viz tab. VII) z obou fakult se vyjádřilo klad-

ně, tj. získaná teorie na vysoké škole je v praxi větší-
nou použitelná, ve stejném procentickém zastoupení (31 %) se však obě skupiny respondentů vyjádřili negativně.

VII: Odpovědi studentů na využitelnost přednášek a seminářů v praxi

	Četnost AF	AF v %	Četnost PEF	PEF v %
Určitě ANO	1	1,28	1	0,61
Většinou ANO	35	44,88	76	46,34
Nevím	16	20,51	29	17,68
Nejspíš NE	24	30,77	52	31,71
Určitě NE	2	2,56	6	3,66
Celkem	78	100,00	164	100,00

Zdroj: vlastní výpočty

ZÁVĚR

Náročnost pracovního trhu na získané dovednosti a znalosti neustále roste, zvláště na vysokoškolsky vzdělané absolventy. Zaměstnavatelé předpokládají, že absolventi zvládají mnoho dovedností již ze vzdělávacích institucí. Z hlediska uplatnitelnosti patří mezi důležité dovednosti kvalitní ústní a písemný projev, ochota učit se, schopnost řešit problém, rozhodovat se a nést za své rozhodnutí zodpovědnost. Velmi důležité jsou také jazykové znalosti, práce na PC a zručnost v zacházení s informacemi.

Studenti se vyjadřovali k možnostem rozvíjení vybraných dovedností (úroveň výuky cizích jazyků, rozvíjení komunikačních dovedností atd.) požadovaných zaměstnavateli na naší univerzitě. Vysoké škol-

ství má významnou roli v utváření a rozvíjení mnohých dovedností absolventů vysokých škol potřebných v jejich budoucím profesním životě. Je dobře, že naše univerzita věnuje značnou pozornost rozvíjení komunikačních dovedností, prezentaci jak ústního, tak písemného projevu, i když v analýzách připravenosti studentů 46 % studentů Agronomické fakulty má pocit, že se tímto dovednostem na MZLU v Brně nevěnuje dostatečná pozornost. Je potřeba se zaměřit také na zvyšování úrovně jazykových dovedností našich absolventů jak Provozně ekonomické fakulty, tak i Agronomické fakulty, zvláště když studenti jednotlivých fakult považují tuto výuku za nedostačující (40 % studentů AF a 70 % studentů PEF). Studenti by měli mít možnost studovat předměty i v cizím jazy-

ce, aby jejich uplatnění na trhu práce nebylo omezeno pouze na český pracovní trh, ale aby mohli pracovat i v EU, popř. třetích státech. Nedostatečná úroveň znalosti cizích jazyků může představovat významný

handicap na pracovním trhu. Lepší jazykové znalosti mohou studenti využít již v průběhu studia při zpracovávání informací ze zahraničních zdrojů při vypracovávání bakalářských a diplomových prací.

SOUHRN

Vzdělání absolventů vysokých škol jsou žádáni zaměstnavateli. Požadavky zaměstnavatelů na absolventy vysokých škol jsou vysoké, nejvíce žádané jsou komunikační dovednosti, schopnosti rozhodovat se, řešit problémy. Velmi žádána je ochota dále se vzdělávat, znalost cizích jazyků. V příspěvku jsou popsány názory studentů Agronomické fakulty a Provozně ekonomické fakulty MZLU v Brně na možnosti prohloubení vybraných dovedností. Studenti obou fakult si uvědomují nezbytnost dalšího vzdělávání. Více než 96 % studentů považují znalost cizích jazyků za velmi důležitou, preferují výuku gramatiky a konverzace. Studenti také hodnotili kvalitu výuky cizích jazyků na MZLU v Brně. Téměř 40 % studentů AF a 70 % studentů PEF považuje výuku cizích jazyků za nedostatečnou. Tyto negativní názory byly pravděpodobně ovlivněny malým zastoupením výuky jazyků během studia. Další významnou dovedností jsou komunikační schopnosti, studenti hodnotili možnost rozvíjení této dovednosti. Polovina respondentů AF hodnotí tuto dovednost pro praxi nezbytnou a kladně hodnotí rozvíjení této dovednosti na MZLU v Brně. Kladné hodnocení rozvíjení komunikačních dovedností lze pozorovat také u tří čtvrtin respondentů z PEF.

komunikační dovednosti, cizí jazyky, výzkum, studenti

LITERATURA

- DUDA, J.: Průzkum požadavků studentů na poskytování zaměstnaneckých výhod. In *Acta univ. agric. et silvic. Mendel. Brun.*, 2001, IL, No. 6, pp. 201–210. ISSN 1211-8516
- VOJTĚCH, J., ÚLOVCOVÁ, H., TRHLÍKOVÁ, J., FESTOVÁ, J.: *Uplatnění absolventů škol na trhu práce – 2003*. 1.vyd. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2003. 71s. ISBN 80-85118-80-7.
- TRHLÍKOVÁ, J., VOJTĚCH, J.: *Názory pracovníků úřadů práce na uplatnění absolventů škol*. 1.vyd. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2004. 42 s. dostupné na http://www.nuov.cz/public/File/vzdelavani_a_trh_prace/uplatneni_absolventu_skol/nazory_UP.pdf [on-line]. [cit.2005-11-10]

- SUKUP, R.: *Profesní nároky sektorů a odvětví – šetření vědecko-technických parků v ČR*. 1.vyd. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2004. 26 s. dostupné na http://www.nuov.cz/public/File/vzdelavani_a_trh_prace/profesni_struktura/Naroky_vedtech_parky.pdf [on-line]. [cit.2005-11-10]
- ŠŤASTNOVÁ, P.: *Potřeby zaměstnavatelů a připravenost absolventů na trh práce*. 1.vyd. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání 2000. 57 s. dostupné na http://www.nuov.cz/public/File/vzdelavani_a_trh_prace/projekt_isa/potreby_zam.pdf [on-line]. [cit.2005-11-10]
- Regionální informační systém o uplatnění absolventů na trhu práce - RISA. <http://www.risa.cz/is/dokumenty/files/a2.pdf?id=1002> [on-line]. [cit.2005-11-08]
- http://www.startnatrhprace.cz/vyuka/uchazoz/7_hled_zam.htm [on-line]. [cit.2005-11-05]

Adresa

Ing. Jiří Duda, Ph.D., Ing. Tomáš Kotrba, Ústav managementu, Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, Zemědělská 1, 613 00 Brno, Česká republika